

УДК 658.821+658.155]:006

JEL Classification: D21, L20, M21

DOI: 10.20535/2307-5651.33.2025.335895

Хацер М. В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, менеджменту організацій і логістики
(відповідальний автор)
ORCID ID: 0000-0003-0080-3578

Гудима О. В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, менеджменту організацій і логістики
ORCID ID: 0009-0004-3863-3193
Запорізький національний університет

Khatser Maxim, Hudyma Olha
Zaporizhzhia National University

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА СЕРТИФІКАЦІЯ ЯК БАЗИС УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ І ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

STANDARDIZATION AND CERTIFICATION AS A FOUNDATION FOR MANAGING ENTERPRISE COMPETITIVENESS AND PROFITABILITY

Стаття присвячена формуванню нових наукових рішень щодо дослідження взаємозв'язку стандартизації та сертифікації з управлінням якістю, конкурентоспроможністю та прибутком на підприємстві в умовах постіндустріальної трансформації, як суб'єктів підприємницької діяльності, так і ринків товарів і ресурсів (галузевих ринків). Проведене порівняння факторів, що визначають платоспроможний попит споживачів, які були поділені за рівнем доходу, показало, що тільки якість виступає фактором, який впливає на платоспроможний попит для всіх виділених груп споживачів. На основі побудови піраміди якості було доведено, що стандартизація та сертифікація виступає основою для управління якістю на підприємстві. Спираючись на літературний аналіз було надано визначення термінам «стандартизація» та «сертифікація». Окремо було визначено зв'язок між стандартизацією та сертифікацією, управлінням якістю, управлінням конкурентоспроможністю та управлінням прибутку на українському підприємстві.

Ключові слова: галузеві ринки, конкурентоспроможність, прибуток, ринки товарів і ресурсів, сертифікація, стандартизація, управління, якість.

The article is devoted to the development of new scientific approaches to studying the interconnection of standardization and certification with quality management, competitiveness, and profitability at the enterprises under conditions of post-industrial transformation both of business entities and markets for goods and resources (industry markets). The comparison of factors influencing consumers' effective demand, categorized by income level (high, medium, and low), showed that quality is the only factor that affects effective demand across all identified consumer groups. Based on the construction of a quality pyramid, it was proven that standardization and certification are the foundation for quality management at the enterprise, quality assurance of products (works, services), the enterprise itself, and the quality of life in society. Based on a literature review, the terms "standardization" and "certification" were provided. Standardization is proposed to be understood as the development and establishment of appropriate requirements, norms, and rules that guarantee the right of the consumer (buyer) to purchase products (works, services) of the appropriate quality, as well as for the safety and comfort of work of employees of business entities. Certification is proposed to be understood as the process of determining that the quality and safety of products (works, services) comply with international and/or national standards, within which an official document called a certificate of conformity is issued. The components of quality management at a Ukrainian enterprise were further revealed. They include the international standardization and certification system; the EU standardization and certification system; the national standardization and certification system; the internal standardization and certification system; and the enterprise's quality management system. The link between standardization and certification, quality management, competitiveness, and profit management at a Ukrainian enterprise was determined. On this basis, it was proven that standardization and certification for Ukrainian enterprises are the foundation of competitiveness and profit management.

Keywords: industry markets, competitiveness, profit, goods and resource markets, certification, standardization, management, quality.

Постановка проблеми. Трансформація ринків товарів та ресурсів різного рівня (місцеві, регіональні, галузеві, національні, міжнародні, світові), яка відбувається під впливом переходу на постіндустріальну модель побудови економічних відносин, зміщує акценти у бік покупця і його вподобань. Виробники і продавці намагаються побудувати інклюзивні системи збуту продукції (робіт, послуг) на основі диджиталізації процесів

взаємодії зі споживачами/покупцями з застосуванням штучного інтелекту. В цих умовах особлива увага приділяється забезпеченню якості продукції (робіт, послуг) і управлінню якістю продукції (робіт, послуг).

Управління якістю продукції (робіт, послуг) ґрунтується на адекватній та ефективній системі стандартизації і сертифікації, яка має макро-, мезо- та мікрорівні функціонування. Саме стандартизація та сертифікація стають

запорукою адекватної реакції споживачів/покупців на продукцію (роботи, послуги) підприємств і виступають базисом їх конкурентоспроможності на ринках товарів і ресурсів, а також ключовим елементом в управлінні конкурентоспроможністю, як підприємств, так і їх продукції (робіт, послуг). З іншої сторони стандартизація і сертифікація визначають рівень прибутку, що отримує суб'єкт підприємництва в межах роботи на ринках товарів і ресурсів. Таким чином стандартизація і сертифікація виступають базисом для управління прибутком на підприємстві.

Для українських підприємств питанням забезпечення/наращування конкурентоспроможності/прибутковості роботи стають визначальними, враховуючи вплив послідовних трьох економічних шоків за останні десять років їх функціонування (національна економічна криза 2014–2017 років, пандемія 2019–2021 років, російська військова агресія проти України з 2022 року). В цих умовах дослідження взаємозв'язку стандартизації та сертифікації з управлінням конкурентоспроможністю і управлінням прибутком на підприємствах України виступає актуальним науково-практичним завданням і потребує уваги та початку наукової дискусії між вченими та економістами-практиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика стандартизації та сертифікації (СС), а також їх впливу на конкурентоспроможність та прибутковість роботи підприємств знаходиться у фокусі наукових досліджень вітчизняних та закордонних вчених.

Гедхуйс М. та Шлейген Л. розкривають питання впливу СС на продуктивність, продажі (конкурентоспроможність) та прибутковість діяльності для компаній з країн з різним рівнем економічного та інституційного розвитку [1].

Дегірменджи Т., Єгул М.Ф., Еренай Ф.С., Стріпе С. та Явуз М. акцентують увагу на важливість стандартизації та сертифікації для запровадження і використання Lean, що вплине на продуктивність, зменшить витрати, підвищить конкурентоспроможність та прибутки підприємств [2].

Пілена А., Межинська І. та Лапіня І. досліджують питання стандартизації з точки зору розробки відкритих інновацій [3].

Гунаді Я. та Чилакова В. розкривають вплив запровадження міжнародних стандартів у науково-дослідну та дослідно-конструкторську роботу (НДДКР) підприємств [4].

Змитрович Д. та Кухарук А. торкаються проблеми підвищення міжнародної конкурентоспроможності виробничих підприємств України на основі запровадження міжнародних стандартів [5].

Яновицька Г. та Верхола Ю. досліджують СС з точки зору забезпечення безпеки та якості товарів, робіт, послуг. Вчені відзначають важливість СС, як базового інструменту захисту споживачів та забезпечення ефективної конкуренції на ринках товарів і ресурсів (галузевих ринках) [6].

Гарасим Ю. на основі дослідження національної системи СС розкриває готовність України інтегруватись у систему СС Європейського Союзу [7].

Кордая Н. проводить дослідження міжнародних організацій зі стандартизації. Окремо науковець надає характеристику ключовим системам менеджменту якості [8].

Боднар О. та Стемковська І. розкривають проблематику СС з точки зору забезпечення якості продукції

(робіт, послуг) суб'єктів підприємництва. У дослідженні розкривається взаємозв'язок між СС, якістю та конкурентоспроможністю продукції (робіт, послуг) [9].

Вербівська Л. доводить у дослідженні, що СС є базисом управління якістю продукції на підприємстві. Вчена наголошує, що довіра споживачів, а через це конкурентоспроможність продукції підприємства на ринках товарів і ресурсів (галузевих ринках), визначається запровадженням СС, а також адекватним управлінням якістю [10].

Відзначаючи суттєвий вклад науковців у дослідження СС, наголошуємо на важливості продовження наукових досліджень саме у контексті виявлення взаємозв'язку та впливу стандартизації і сертифікації на управління конкурентоспроможністю та управлінням прибутком на підприємствах України з врахуванням переходу ринків товарів і ресурсів (галузевих ринків) різного рівня на постіндустріальну модель розвитку.

Формулювання цілей статті. Розкрити взаємозв'язок стандартизації та сертифікації з управлінням якістю, конкурентоспроможністю та прибутком на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах переходу ринків товарів та ресурсів (галузевих ринків) на постіндустріальну модель розвитку підприємства повинні активно підлаштовуватись під вподобання споживачів (домашні господарства, окремі суспільні групи, юридичні особи, державні інститути та інститути місцевого самоврядування), будуючи інклюзивні моделі забезпечення збуту. При цьому ключові фактори, що визначають платоспроможний попит споживачів на продукцію суб'єктів господарювання відрізняються в залежності від рівня доходів споживачів:

- для споживачів з високим рівнем доходу ключовими факторами платоспроможного попиту є: інклюзивне відношення, імідж товару та підприємства, якість, екологічність, передпродажний та після продажний сервіс;

- для споживачів з середнім рівнем доходу ключовими факторами платоспроможного попиту є: якість, ціна, ефективність взаємодії з продавцем, екологічність, імідж товару та підприємства;

- для споживачів з низьким рівнем доходу ключовими факторами платоспроможного попиту є: ціна, якість, простота отримання товарів, зручність взаємодії з продавцем.

Відмічаємо, що фактором, який об'єднує всі види споживачів є якість. Звідси управління якістю на підприємстві є базисом для забезпечення конкурентоспроможності підприємства і його продукції (робіт, послуг), а також у формуванні відповідних розмірів прибутку підприємства. При цьому управління якістю на підприємстві базується на використанні піраміди якості (рис. 1).

Відзначаємо, що базисом для управління якістю на підприємстві, забезпечення якості продукції (робіт, послуг), підприємства і якості життя у суспільстві виступають стандартизація і сертифікація.

Враховуючи напрацювання закордонних та вітчизняних вчених [1; 3; 5; 9], під стандартизацією вважаємо за потрібне розуміти розробку і встановлення відповідних вимог, норм, правил, що гарантують право споживача (покупця) на придбання продукції (робіт, послуг) належної якості, а також на безпечність і комфортність праці працівників суб'єктів підприємницької діяльності.

Спираючись на роботи науковців [2; 4; 6; 10], можемо надати визначення терміну «сертифікація».

Рис. 1. Піраміда якості, що використовується на підприємствах в межах управління якістю

Джерело: сформовано авторами на основі [11, с. 6]

Сертифікація – це процес визначення відповідності якості і безпеки продукції (робіт, послуг) міжнародним і/чи національним стандартам, в межах якого видається офіційний документ, що носить назву сертифікат відповідності.

Управління якістю на українському підприємстві спирається на п'ять складових: 1. Міжнародну систему стандартизації та сертифікації ЄС. 2. Систему стандартизації та сертифікації ЄС. 3. Національну систему стандартизації та сертифікації. 4. Внутрішню систему стандартизації та сертифікації. 5. Систему управління якістю на підприємстві. Наведене доводить, що саме стандартиза-

ція і сертифікація є базисом управління якістю на сучасному українському підприємстві.

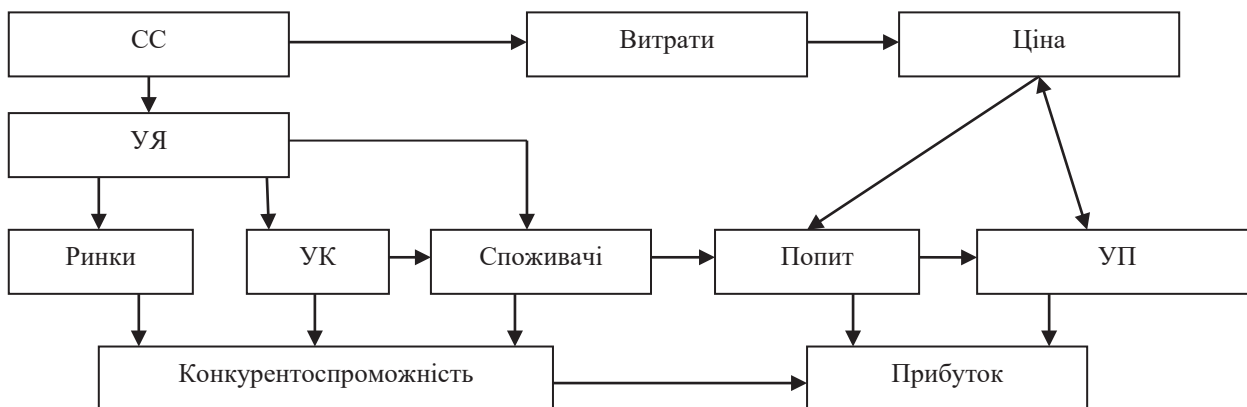
Наголошуємо на наявності зв'язку між стандартизацією та сертифікацією (СС), управлінням якістю (УЯ), управлінням конкурентоспроможністю (УК) та управлінням прибутком (УП) на українському підприємстві (рис. 2).

Звертаємо увагу, що стандартизація та сертифікація виступає основою управління якістю на підприємстві та через управління конкурентоспроможністю впливає на конкурентоспроможність, як підприємства, так і його продукції (робіт, послуг) на ринках товарів і ресурсів (галузевих ринках). Стандартизація та сертифікація через управління якістю впливає на споживачів і на платоспроможний попит, що у поєднанні з впливом стандартизації і сертифікації через витрати на ціну, виступає базисом для управління прибутком та формування прибутку підприємства. Таким чином, можемо відмітити, що стандартизація і сертифікація для українських підприємств виступає базисом управління конкурентоспроможністю та управління прибутком.

Висновки. Постіндустріальна трансформація ринків товарів та ресурсів (галузевих ринків) змінює умови ведення бізнесу та збутової діяльності суб'єктів підприємництва. В цих умовах суттєво зростає важливість побудови рівноправної взаємодії між виробником/продавцем та споживачем/покупцем, де ключове місце посідає стандартизація і сертифікація. Стандартизація і сертифікація виступає для суб'єктів підприємництва основою управління якістю та забезпечення якості продукції (робіт, послуг), а також базисом для управління конкурентоспроможністю і прибутком.

Проведене дослідження дозволило розкрити зв'язок між стандартизацією та сертифікацією, управлінням якістю, управлінням конкурентоспроможністю та управлінням прибутку на українському підприємстві в умовах постіндустріальної трансформації, як суб'єктів підприємницької діяльності, так і ринків товарів і ресурсів (галузевих ринків).

Перспективи подальших досліджень на основі і з використанням наукових результатів проведеного дослідження, полягають у розкритті впливу стандартизації і сертифікації на конкурентоспроможність українських експортерів на закордонних ринках збуту продукції (робіт, послуг).

Рис. 2. Зв'язок між стандартизацією та сертифікацією, управлінням якістю, управлінням конкурентоспроможністю та управлінням прибутком на українському підприємстві

Джерело: сформовано авторами

Література:

1. Goedhuys M., Sleuwaegen L. The Impact of International Standards Certification on the Performance of Firms in Less Developed Countries. *World Development*. 2013. Volume 47. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0305750X13000673> (дата звернення: 14.06.2025).
2. Degirmenci T., Yegul M.F., Erenay F.S., Striepe S., Yavuz M. Potential of standardization and certification for successful lean implementations. *Journal of Enterprise Transformation*. 2013. Volume 3 (3). URL: https://researchgate.net/publication/263604990_Potential_of_Standardization_and_Certification_for_Successful_Lean_Implementations (дата звернення: 14.06.2025).
3. Pīlēna A., Mežinska I., Lapiņa I. Standardization as a Catalyst for Open and Responsible Innovation. *Journal of Open Innovation : Technology, Market and Complexity*. 2021. Volume 7(3). URL: <https://www.mdpi.com/2199-8531/7/3/187> (дата звернення: 14.06.2025).
4. Hunady J., Chyláková V. Commonalities of standards certification and research and development as enablers of firms' sustainable innovation and technological progress. *Sustainable Technology and Entrepreneurship*. 2024. Volume 3. Issue 3. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2773032824000051> (дата звернення: 14.06.2025).
5. Zmitrovych D., Kukharuk A. Standardization as a tool to impact the international competitiveness of manufacturing enterprises. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2020. № 17. С. 228–238.
6. Яновичка Г. Б., Верхола Ю. В. Стандартизація та сертифікація як засоби забезпечення безпеки та якості товарів, робіт, послуг. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 97–107.
7. Гарасим Ю. Й. Аналіз національної системи стандартизації і сертифікації у контексті угоди про асоціацію України та ЄС. *Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право*. 2015. № 3 (80). С. 58–65.
8. Кордзая Н. Р. Стан розвитку стандартизації в світі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Випуск 31. С. 54–58.
9. Боднар О. В., Стемковська І. В. Стандартизація і сертифікація як засіб забезпечення якості. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2022. № 1(46). С. 8–13.
10. Вербівська Л. В. Функціональне значення сертифікації, стандартизації та управління якістю продукції в сучасних бізнес-процесах. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2810> (дата звернення: 14.06.2025).
11. Грищенко О. Ф. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2019. 54 с.

References:

1. Goedhuys M., Sleuwaegen L. (2013). The Impact of International Standards Certification on the Performance of Firms in Less Developed Countries. *World Development*, Volume 47. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0305750X13000673> (accessed June 14, 2025).
2. Degirmenci T., Yegul M.F., Erenay F.S., Striepe S., Yavuz M. (2013). Potential of standardization and certification for successful lean implementations. *Journal of Enterprise Transformation*, Volume 3 (3). Available at: https://www.researchgate.net/publication/263604990_Potential_of_Standardization_and_Certification_for_Successful_Lean_Implementations (accessed June 14, 2025).
3. Pīlēna A., Mežinska I., Lapiņa I. (2021). Standardization as a Catalyst for Open and Responsible Innovation. *Journal of Open Innovation : Technology, Market, and Complexity*, Volume 7(3). Available at: <https://www.mdpi.com/2199-8531/7/3/187> (accessed June 14, 2025).
4. Hunady J., Chyláková V. (2024). Commonalities of standards certification and research and development as enablers of firms' sustainable innovation and technological progress. *Sustainable Technology and Entrepreneurship*, Volume 3, Issue 3. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2773032824000051> (accessed June 14, 2025).
5. Zmitrovych D., Kukharuk A. (2020). Standardization as a tool to impact the international competitiveness of manufacturing enterprises. *Ekonomicnyi visnyk NTUU "Kyivskiy politekhnichnyi instytut" – Economic Bulletin of National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnical Institute"*, Volume 17, pp. 228–238.
6. Yanovytska G. B., Verhola U. V. (2015). Standartyzatsiia ta sertyfikatsiia yak zasoby zabezpechennia bezpeky ta yakosti tovariv, robit, posluh [Standardization and certification as agents for safety and quality provision of goods, works, services]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Journal of Lviv State University of Internal Affairs*, Volume 2, pp. 97–107. (in Ukrainian)
7. Harasym Y. Y. (2015). Analiz natsionalnoi systemy standartyzatsii i sertyfikatsii u konteksti uhody pro asotsiatsiiu Ukrainy ta YeS [Standardization and certification national system analysis under Ukraine-European union association agreement]. *Zovnishnia torhivlia : ekonomika, finansy, pravo – Foreign Trade : Economics, Finance, Law*, Volume 3 (80), pp. 58–65. (in Ukrainian)
8. Kordzaya N. R. (2020). Stan rozvytku standartyzatsii v sviiti [State of development of standardization in the world]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Uzhorod National University Herald. Series : International Economic Relations and World Economy*, Volume 31, pp. 54–58. (in Ukrainian)
9. Bodnar O. V., Stemkovska I. V. (2022). Standartyzatsiia i sertyfikatsiia yak zasib zabezpechennia yakosti [Standardization and certification as a means of quality assurance]. *Zbirnyk naukovykh prats TDAU imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky) – Scientific bulletin of the Tavria State Agrotechnological University*, Volume 1(46), pp. 8–13. (in Ukrainian)
10. Verbivska L. V. (2023). Funktsionalne znachennia sertyfikatsii, standartyzatsii ta upravlinnia yakistiu produktsii v suchasnykh biznes-protseakh [Functional significance of product certification, standardization and quality management in modern business processes]. *Ekonomicna i suspilstvo – Economy and Society*, Volume 54. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2810> (accessed June 14, 2025). (in Ukrainian)
11. Hryshchenko O. F. (2019). Standartyzatsiia ta sertyfikatsiia tovariv i posluh : konspekt lektsii [Standardization and certification of goods and services : Lecture Notes]. Sumy : Sumskiy derzhavnyi universytet, 54 p. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 15.06.2025

Стаття опублікована 30.06.2025